

T.C.

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ

İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

EKONOMİK KRİZ DÖNEMLERİNDE

TOPLUMUN MANEVİ VE DİNİ DEĞERLERE YÖNELİK TUTUMU

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Hazırlayan

Zennure YİĞİT

Danışman

Doç. Dr. İsmet EŞMELİ

DENİZLİ 2025

T.C.

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ

İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

EKONOMİK KRİZ DÖNEMLERİNDE

TOPLUMUN MANEVİ VE DİNİ DEĞERLERE YÖNELİK TUTUMU

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Hazırlayan

Zennure YİĞİT

Danışman

Doç. Dr. İsmet EŞMELİ

DENİZLİ 2025

KABUL VE ONAY SAYFASI

Zennure YİĞİT tarafından hazırlanan “*Ekonomik Kriz Dönemlerinde Toplumun Manevi ve Dini Değerlere Yönelik Tutumu*” adlı tezsiz yüksek lisans dönem projesi danışmanlığında hazırlanmış olup 06.01.2025 tarihinde son kontrolü yapılarak Pamukkale Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı tezsiz yüksek lisans dönem projesi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

İmza

Doç. Dr. İsmet EŞMELİ

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nuntarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

YÜKSEK LİSANS PROJE ONAY FORMU

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Anabilim Dalı Manevi Destek ve Rehberlik Tezsiz Yüksek Lisans Bilim Dalı öğrencisi **Zennure YİĞİT** tarafından hazırlanan **Ekonomik Kriz Dönemlerinde Toplumun Manevi ve Dini Değerlere Yönelik Tutumu** başlıklı Yüksek Lisans Projesi tarafımdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından Yüksek Lisans Projesi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. İsmet EŞMELİ

Danışman

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Harun ABACI

Müdür

BEYAN

Bu projenin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunduğunu beyan ederim.

Zennure YİĞİT

ÖNSÖZ

Bu çalışma, ekonomik kriz dönemlerinde toplumun manevi ve dini değerlere yönelik tutumunu incelemek amacıyla hazırlanmıştır. İnsanlar, maddi zorluklarla karşılaştıklarında manevi ve dini değerlere nasıl yaklaştıklarını, bu değerlerin kriz zamanlarında ne derece önemli hale geldiğini anlamaya çalıştım. Bu araştırmanın her aşamasında desteklerini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. İsmet Eşmeli'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, bu çalışmanın oluşumuna katkı sağlayan katılımcılara da minnettarım. Onların samimi paylaşımları, araştırmamızın temelini oluşturdu ve değerli içgörüler sağladı.

Bu süreçte bana destek olan aileme, arkadaşlarıma ve akademik çevreme de teşekkür etmek isterim. Onların anlayışı ve teşviki, bu çalışmanın başarılı bir şekilde tamamlanmasına büyük katkı sağladı. Ekonomik krizlerin bireylerin manevi ve dini yaşamlarına olan etkilerini anlamak hem bireysel hem de toplumsal düzeyde farkındalığın artmasına yardımcı olacaktır. Bu çalışmanın, gelecekte bu alanda yapılacak diğer araştırmalara ilham kaynağı olmasını diliyorum.

Zennure YİĞİT

DENİZLİ 2025

ÖZET

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Tezsiz Yüksek Lisans Proje Özeti

Projenin Başlığı: Ekonomik Kriz Dönemlerinde Toplumun Manevi ve Dini Değerlere Yönelik Tutumu	
Projeyi Hazırlayan: Zennure YİĞİT	Danışmanı: Doç. Dr. İsmet EŞMELİ
Kabul Tarihi: 07.01.2025	Sayfa Sayısı: viii + 31
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri	Programı: Manevi Destek ve Rehberlik
<p>Bu araştırma, ekonomik kriz dönemlerinde toplumun manevi ve dini değerlere yönelik tutumlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında altı bireyle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiş ve bu mülakatlar içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Katılımcılar, kriz dönemlerinde manevi ve dini değerlere olan yaklaşımlarını, bu değerlerin yaşamlarındaki önemini ve krizlerin manevi destek arayışlarına olan etkilerini samimiyetle paylaşmışlardır. Araştırma bulguları, ekonomik krizlerin bireylerin manevi ve dini değerlere yöneliminde belirgin bir artışa yol açtığını ortaya koymaktadır. Katılımcılar, kriz dönemlerinde manevi destek arayışlarının arttığını ve dini ritüellerin daha fazla önem kazandığını belirtmişlerdir. Ayrıca, toplumsal dayanışma ve manevi rehberlik hizmetlerine olan talebin kriz dönemlerinde yükseldiği gözlemlenmiştir. Bu çalışma, ekonomik krizlerin toplumsal manevi ve dini yaşam üzerindeki etkilerini anlamak ve bu süreçlerde bireylere sunulan manevi destek hizmetlerinin önemini vurgulamak açısından önemli bulgular sunmaktadır. Elde edilen veriler, gelecekteki kriz dönemlerinde manevi ve dini rehberlik hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik stratejilerin belirlenmesine katkı sağlayacaktır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Ekonomik Kriz, Manevi Değerler, Dini Tutumlar, Toplumsal Dayanışma	

ABSTRACT

Pamukkale University Institute of Islamic Sciences Non-Thesis Master's Project Summary

Title of the Project: Attitude of Society Towards Spiritual and Religious Values in Economic Crisis Periods Spiritual Support and Guidance

Author: Zennure YİĞİT

Supervisor: Assoc. Prof. İsmet EŞMELİ

Date: 07.01.2025

Nu. of pages: viii+31

Department: Philosophy and Religious Sciences.

Subfield: Spiritual Support and Guidance

This research aims to examine the attitudes of society towards spiritual and religious values during economic crisis periods. In-depth interviews were conducted with six individuals within the scope of the study and these interviews were examined using the content analysis method. The participants sincerely shared their approaches to spiritual and religious values during crisis periods, the importance of these values in their lives, and the effects of the crises on their search for spiritual support. The research findings reveal that economic crises lead to a significant increase in individuals' orientation towards spiritual and religious values. The participants stated that their search for spiritual support increased during crisis periods and that religious rituals gained more importance. In addition, it was observed that the demand for social solidarity and spiritual guidance services increased during crisis periods. This study provides important findings in terms of understanding the effects of economic crises on social, spiritual, and religious life and emphasizing the importance of spiritual support services provided to individuals during these processes. The data obtained will contribute to the determination of strategies for the development of spiritual and religious guidance services in future crisis periods.

Keywords: Economic Crisis, Spiritual Values, Religious Attitudes, Social Solidarity

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Amacı	1
2. Araştırmanın Önemi	2
3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	2
3.1. Ekonomik Kriz Nedir?	2
3.2. Ekonomik Krizlerin İnsanlar Üzerindeki Ekonomik Etkileri	2
3.3. Ekonomik Krizlerin Psikososyal Etkileri	3
3.4. Ekonomik Krizlerin Sosyal Etkileri	4
3.5. Ekonomik Kriz Dönemlerinde Manevi Değerleri Yönelim	4
4. YÖNTEM.....	8
4.1. Araştırmanın Modeli	8
4.2. Veri Toplama Süreci	8
4.3. Verilerin Analizi.....	8
4.4. Verilerin Yorumlanması:.....	9
5. BULGULAR	9
5.1. Ekonomik Kriz Dönemlerinde İnsanların Manevi Veya Dini Değerlere Olan İlgisi Ve Bu İlginin Kriz Sürecinde Nasıl Değiştiğini Düşünüyorsunuz?	9
5.2. Kriz Dönemlerinde Dini Veya Manevi İnançlarınız Size Nasıl Destek Oluyor Veya Olabileceğini Düşünüyorsunuz?	11
5.3. Ekonomik Zorluklarla Başa Çıkmak İçin Dini Topluluklar veya Manevi Liderler Size Nasıl Yardımcı Olabilir?	13

5.4. Ekonomik Krizler Sırasında Dini veya Manevi İnançlarınızda Bir Değişim veya Güçlenme Yaşadınız mı? Bu Değişim veya Güçlenme Ne Tür Bir Etki Yarattı?.....	15
5.5. Kriz Dönemlerinde Dini veya Manevi Ritüeller veya Uygulamalar Sizin İçin Nasıl Bir Öneme Sahiptir?	17
5.6. Ekonomik Zorluklarla Mücadele Ederken Dini veya Manevi Kaynaklardan Nasıl İlham Alıyorsunuz veya Alabilirsiniz?	19
5.7. Kriz Dönemlerinde Dini veya Manevi Değerlerle İlgili Olarak Aileniz veya Toplumunuzda Nasıl Bir Destek veya Dayanışma Gözlemlediniz?	20
5.8. Ekonomik Krizlerin Toplum Üzerindeki Dini veya Manevi Değerlere Olan Etkisi Hakkında Ne Düşünüyorsunuz? Bu Etki Nasıl Hissediliyor?	22
5.9. Kriz Dönemlerinde Dini veya Manevi Liderlerin Toplum Üzerindeki Etkileri ve Bu Liderlerden Beklentileriniz Nelerdir?	24
5.10. Ekonomik Krizlerin Uzun Vadeli Sonuçları Düşünüldüğünde, Toplumun Dini veya Manevi Değerlere Olan Bakış Açısında Nasıl Bir Değişim Gözlemleyebiliriz?	27
SONUÇ	29
KAYNAKÇA	31

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, ekonomik kriz dönemlerinde toplumun manevi ve dini değerlere olan tutumlarını derinlemesine anlamaktır. Özellikle, bireylerin ekonomik kriz süreçlerinde dini ve manevi kaynaklardan nasıl destek aldıklarını ve bu kaynakların krizle başa çıkmada ne tür bir rol oynadığını belirlemek amaçlanmaktadır. Kriz dönemlerindeki dini/manevi uygulamaların toplumda nasıl bir önem kazandığını ve bu uygulamaların bireylerin dayanıklılık süreçlerine katkı sağlayıp sağlamadığını araştırmak hedeflenmektedir. Araştırma kapsamında katılımcılara sorulacak sorular aşağıda sıralanmıştır:

- Ekonomik kriz dönemlerinde insanların manevi veya dini değerlere olan ilgisi ve bu ilginin kriz sürecinde nasıl değiştiğini düşünüyorsunuz?
- Kriz dönemlerinde dini veya manevi inançlarınız size nasıl destek oluyor veya olabileceğini düşünüyorsunuz?
- Ekonomik zorluklarla başa çıkmak için dini topluluklar veya manevi liderler size nasıl yardımcı olabilir?
- Ekonomik krizler sırasında dini veya manevi inançlarınızda bir değişim veya güçlenme yaşadınız mı? Bu değişim veya güçlenme ne tür bir etki yarattı?
- Kriz dönemlerinde dini veya manevi ritüeller veya uygulamalar sizin için nasıl bir öneme sahiptir?
- Ekonomik zorluklarla mücadele ederken dini veya manevi kaynaklardan nasıl ilham alıyorsunuz veya alabilirsiniz?
- Kriz dönemlerinde dini veya manevi değerlerle ilgili olarak aileniz veya toplumunuzda nasıl bir destek veya dayanışma gözlemlediniz?
- Ekonomik krizlerin toplum üzerindeki dini veya manevi değerlere olan etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu etki nasıl hissediliyor?
- Kriz dönemlerinde dini veya manevi liderlerin toplum üzerindeki etkileri ve bu liderlerden beklentileriniz nelerdir?
- Ekonomik krizlerin uzun vadeli sonuçları düşünüldüğünde, toplumun dini veya manevi değerlere olan bakış açısında nasıl bir değişim gözlemleyebiliriz?

2. Araştırmanın Önemi

Ekonomik krizler, bireylerin yaşam kalitesini ve psikolojik sağlığını ciddi şekilde etkileyebilir. Bu nedenle, kriz dönemlerinde toplumun manevi ve dini kaynaklara olan talebini ve bu kaynakların insanların psikososyal iyiliklerini nasıl desteklediğini anlamak önemlidir. Araştırmanın sonuçları, krizler sırasında dini ve manevi kaynakların toplumsal dayanışma ve destek ağlarını nasıl güçlendirebileceğini ve bu kaynakların kriz sonrası iyileşme süreçlerine katkı sağlayabileceğini gösterebilir. Dini ve manevi liderlerin rolü ve toplumsal kurumların bu süreçlerdeki potansiyel etkisi üzerine odaklanarak, kriz yönetiminde ve toplumsal uyumun yeniden sağlanmasında stratejik önlemler geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Ekonomik Kriz Nedir?

Ekonomik kriz, bir ülkenin ekonomik yapısında ani ve ciddi bir bozulma olarak tanımlanabilir. Bu bozulma, genellikle ekonomik göstergelerde keskin düşüşler, yüksek işsizlik oranları, enflasyon, borç krizleri ve finansal piyasalarda çöküşler şeklinde kendini gösterir. Ekonomik krizler, mali politikaların yanlış yönetimi, küresel ekonomik dalgalanmalar, doğal afetler, siyasi istikrarsızlıklar ve finansal balonların patlaması gibi çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilir. Örneğin, 2008 Küresel Finansal Krizi, finansal piyasalarda yaşanan spekülasyon balonlarının patlaması sonucunda dünya genelinde ekonomik dengelerin bozulmasına neden olmuştur.¹

3.2. Ekonomik Krizlerin İnsanlar Üzerindeki Ekonomik Etkileri

Ekonomik krizlerin bireyler üzerindeki etkileri oldukça geniş kapsamlı ve derindir. En belirgin etkilerden biri işsizlik oranlarının artmasıdır. İşletmeler, kriz dönemlerinde maliyetlerini düşürmek için işçi çıkarmak zorunda kalabilirler. İşini kaybeden bireyler, aile gelirlerinde büyük bir azalma yaşar ve bu da geçim sıkıntısına yol açar. İşsizlik oranlarındaki artış, yalnızca bireylerin ekonomik durumunu değil, aynı zamanda toplumsal huzuru da olumsuz etkiler. İşsizliğin yaygınlaşması, sosyal güvenlik sistemleri üzerinde de baskı oluşturur ve kamu maliyesini zorlar. Gelir kaybı, ekonomik krizlerin bir diğer önemli etkisidir. İşsiz kalan

¹ Dilara Ayla vd., "Ekonomik Krizlerin Sosyal Etkileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama (1980-2016)", *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 33, no. 2 (2019): 415-428.

veya gelirlerinde azalma yaşayan bireyler, tüketim harcamalarını kısıtlamak zorunda kalır. Bu durum, yaşam standartlarının düşmesine ve ekonomik aktivitelerin azalmasına neden olur. Gelir kaybı, aynı zamanda bireylerin tasarruf yapma kabiliyetini de zedeler ve bu durum, geleceğe dair finansal güvenlik hissini olumsuz etkiler. Ayrıca, ekonomik kriz dönemlerinde borç yükü önemli bir sorun haline gelir. Bireyler, gelirlerindeki azalma nedeniyle mevcut borçlarını ödeyemez hale gelebilirler. Bu da borçların birikmesine ve ekonomik sıkıntıların derinleşmesine yol açar.² Enflasyon, ekonomik krizlerin sıkça görülen bir sonucudur. Kriz dönemlerinde fiyatlar genel seviyesinde artış yaşanabilir ve bu durum, halkın alım gücünün azalmasına neden olur. Enflasyon, temel ihtiyaç maddelerinin fiyatlarını yükseltir ve özellikle düşük gelirli kesimler için yaşamı daha da zorlaştırır. Ayrıca, finansal piyasaların çökmesi veya enflasyon, bireylerin birikimlerinin değer kaybetmesine neden olabilir. Bu durum, bireylerin geleceğe yönelik finansal güvenliklerini sarsar ve ekonomik belirsizlikleri artırır.³

2.3. Ekonomik Krizlerin Psikososyal Etkileri

Ekonomik krizlerin sadece ekonomik değil, aynı zamanda ciddi psikososyal etkileri de vardır. Ekonomik belirsizlikler ve mali sıkıntılar, bireylerde yoğun stres ve anksiyeteye yol açar. Geleceğe dair kaygılar ve mali yükümlülükler, ruhsal sağlık üzerinde olumsuz etkiler yaratır. Uzun süreli işsizlik ve mali sıkıntılar, bireylerde depresyon riskini artırabilir. Bireyler, çaresizlik ve umutsuzluk hissine kapılabilirler. Bu durum, bireylerin ruhsal dengelerini bozar ve günlük yaşam aktivitelerine katılımını olumsuz etkiler. Özsaygı kaybı, ekonomik krizlerin bir diğer önemli psikososyal etkisidir. İşini kaybeden bireyler, toplum içindeki statülerini ve özsaygılarını kaybedebilirler. İşsizlik ve gelir kaybı, bireylerin kendilerini değersiz hissetmelerine yol açabilir. Bu durum, kişisel değer ve yetkinlik hissini olumsuz etkiler ve bireylerin sosyal ilişkilerini zedeler. Ekonomik krizler, aile içi ilişkilerde de gerilime ve çatışmalara neden olabilir. Mali sıkıntılar, aile üyeleri arasında stres yaratır ve ilişkileri zorlar.⁴

² Muhammet Atilla ve Süha Çelikkaya, “Ekonomik Krizlerin Toplumsal İzdüşümü: Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlerin İşsizlik, Suç ve İntihara Yansımaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi* 11/26 (2020): 245-258.

³ Hakkı Barış Bilgen, *Ekonomik Kriz, Türkiye’de Yaşanan Krizler ve Çalışma Hayatına Etkileri* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Danışman: Prof. Dr. F. Nuray Altuğ, 2020).

⁴ Arzu Peçenek, “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik I-II”, *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 3/1 (2019): 104-113.

3.4. Ekonomik Krizlerin Sosyal Etkileri

Ekonomik krizlerin sosyal etkileri, toplumsal yapıyı derinden etkiler. Kriz dönemlerinde toplumsal dayanışma ve yardımlaşma artabilir. İnsanlar, birbirlerine destek olmak için çeşitli yardım ve dayanışma faaliyetlerinde bulunabilirler. Bu tür sosyal destek mekanizmaları, bireylerin krizle başa çıkma becerilerini artırır ve toplumsal uyumu güçlendirir. Ancak, ekonomik krizler aynı zamanda toplumsal huzursuzluk ve çatışmalara da neden olabilir. Gelir eşitsizliği ve yoksulluk, sosyal adalet taleplerini artırabilir ve toplumsal gerilimleri tırmandırabilir. Göç, ekonomik krizlerin sıkça görülen bir sonucudur. Ekonomik krizler, insanların iş ve daha iyi yaşam koşulları arayışıyla göç etmelerine neden olabilir. Bu durum, hem göç veren hem de göç alan bölgelerde sosyal dinamikleri etkiler.

Göç, sosyal uyum ve entegrasyon süreçlerini zorlaştırabilir ve toplumsal yapıda değişikliklere yol açabilir. Ayrıca, ekonomik krizler, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişimi de olumsuz etkiler. Kamu harcamalarının kısıtlanması, bu hizmetlerin kalitesini düşürebilir ve toplumsal refahı azaltabilir. Ekonomik krizler bireylerin yaşam kalitesini ve psikolojik sağlığını ciddi şekilde etkiler. Bu nedenle, kriz dönemlerinde toplumun manevi ve dini kaynaklara olan talebini ve bu kaynakların insanların psikososyal iyiliklerini nasıl desteklediğini anlamak önemlidir. Manevi ve dini değerler, bireylere moral, umut ve içsel huzur sağlar. Dini topluluklar ve manevi liderler, bu süreçte bireylere sosyal destek ve rehberlik sunar. Bu tür manevi ve dini destek mekanizmaları, ekonomik krizlerin bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmada önemli bir rol oynar.⁵

3.5. Ekonomik Kriz Dönemlerinde Manevi Değerleri Yönelim

Ekonomik kriz dönemlerinde bireylerin manevi ve dini değerlere yönelmesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenler arasında belirsizlikle başa çıkma, toplumsal dayanışma, moral ve umut arayışı gibi faktörler yer almaktadır. Belirsizlikle başa çıkma ihtiyacı, bireylerin manevi ve dini değerlere yönelmesinin en önemli nedenlerinden biridir. Ekonomik krizler, bireylerin geleceğe dair kaygılarını artırır ve belirsizlik hissini güçlendirir. Bu durumda, manevi ve dini değerler, bireylere belirsizlikle başa çıkmada yardımcı olur ve içsel bir huzur sağlar. Ekonomik kriz dönemlerinde toplumsal dayanışma önemli bir rol oynar. Manevi ve dini

⁵ İbrahim Furkan Güven, "Türkiye'de Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Alanında Yapılan Tezler (2018-2019) Üzerine Değerlendirmeler", *Yıl* 2020, 1/1 (30 Haziran 2020): 119-157.

değerler, toplumsal dayanışmayı güçlendirir ve bireylerin birbirlerine destek olmalarını sağlar. Literatürde, ekonomik kriz dönemlerinde dini toplulukların ve manevi liderlerin, bireylere moral ve sosyal destek sağladığına dair birçok örnek bulunmaktadır. Bu tür topluluklar, bireylerin yalnız olmadıklarını hissetmelerine ve toplumsal dayanışma içinde zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olur.⁶

Ekonomik kriz dönemlerinde bireylerin manevi ve dini değerlere yönelmelerinin bir diğer önemli nedeni, moral ve umut arayışıdır. Ekonomik krizler, bireylerin yaşam standartlarını düşürmekle kalmaz, aynı zamanda moral ve umutlarını da zedeler. Bu durumda, manevi ve dini değerler, bireylere moral ve umut sağlar.

Literatürde, ekonomik kriz dönemlerinde manevi ve dini değerlere yönelen bireylerin, krizle başa çıkmada daha başarılı oldukları ve moral seviyelerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Ekonomik krizlerin dini ve manevi değerlere etkisi üzerine yapılan araştırmalar, bu etkilerin genellikle olumlu yönde olduğunu göstermektedir. Kriz dönemlerinde bireylerin manevi ve dini değerlere yönelmeleri, bu değerlerin güçlenmesine ve toplumsal dayanışmanın artmasına katkıda bulunur. Literatürde, ekonomik kriz dönemlerinde dini topluluklara katılımın arttığı ve manevi liderlerin etkisinin güçlendiği birçok örnek bulunmaktadır.⁷

Dini topluluklar, ekonomik kriz dönemlerinde bireylere önemli bir destek sağlar. Bu topluluklar, bireylerin manevi ihtiyaçlarını karşılamakla kalmaz, aynı zamanda sosyal destek sağlar. Literatürde, ekonomik kriz dönemlerinde dini topluluklara katılımın arttığı ve bu toplulukların bireylere moral ve sosyal destek sağladığı birçok örnek bulunmaktadır. Dini topluluklar, bireylerin yalnız olmadıklarını hissetmelerine ve toplumsal dayanışma içinde zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olur. Manevi liderler, ekonomik kriz dönemlerinde bireylere önemli bir rehberlik sağlar. Bu liderler, bireylerin manevi ihtiyaçlarını karşılamakla kalmaz, aynı zamanda moral ve umut sağlar. Literatürde, ekonomik kriz dönemlerinde manevi liderlerin etkisinin güçlendiği ve bireylere moral ve umut sağladığı birçok örnek bulunmaktadır. Manevi liderler, bireylere rehberlik ederek krizle başa çıkmada yardımcı olur ve toplumsal dayanışmayı güçlendirir. Ekonomik kriz dönemlerinde bireylerin dini inançlarında güçlenme

⁶ İlhan Topuz, “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinde Temel Nitelik ve Yeterlilikler”, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, cilt 1, ed. Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016), sayfa numarası.

⁷ İlker Yenen, “Türkiye’de Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir Çalışma”, *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi (DEUİFD)* 46 (2017): 157-219.

gözlemlenmektedir. Bu güçlenme, bireylerin manevi ve dini değerlere daha sıkı sarılmalarına ve bu değerlere olan inançlarının artmasına neden olur. Literatürde, ekonomik kriz dönemlerinde dini inançlarda güçlenme yaşandığı ve bu güçlenmenin bireylere moral ve umut sağladığı belirtilmektedir. Bu durum, bireylerin krizle başa çıkma becerilerini artırır ve ruhsal sağlıklarını korumalarına yardımcı olur.

Manevi pratikler, ekonomik kriz dönemlerinde bireylerin stresle başa çıkma becerilerini artırır. Bu pratikler arasında dua etmek, meditasyon yapmak, dini metinler okumak gibi faaliyetler yer alır. Literatürde, ekonomik kriz dönemlerinde manevi pratiklerin arttığı ve bu pratiklerin bireylere içsel bir huzur sağladığı belirtilmektedir (Koenig, 2012). Manevi pratikler, bireylerin stres ve kaygılarını azaltmada önemli bir rol oynar ve krizle başa çıkmalarına yardımcı olur. Manevi değerler, ekonomik kriz dönemlerinde toplumsal dayanışmayı güçlendirir. Bu değerler, bireylerin birbirlerine destek olmalarını sağlar ve toplumsal dayanışmayı artırır. Literatürde, ekonomik kriz dönemlerinde manevi değerlerin toplumsal dayanışmayı güçlendirdiği ve bireylere moral ve sosyal destek sağladığı belirtilmektedir. Manevi değerler, bireylerin krizle başa çıkma becerilerini artırır ve toplumsal dayanışmayı güçlendirir. Ekonomik kriz dönemlerinde dini topluluklara katılım artar. Bu topluluklar, bireylere manevi ve sosyal destek sağlar. Literatürde, ekonomik kriz dönemlerinde dini topluluklara katılımın arttığı ve bu toplulukların bireylere moral ve sosyal destek sağladığı belirtilmektedir. Dini topluluklar, bireylerin yalnız olmadıklarını hissetmelerine ve toplumsal dayanışma içinde zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olur.⁸

Manevi liderler, ekonomik kriz dönemlerinde bireylere rehberlik sağlar. Bu liderler, bireylerin manevi ihtiyaçlarını karşılamakla kalmaz, aynı zamanda moral ve umut sağlar. Literatürde, ekonomik kriz dönemlerinde manevi liderlerin etkisinin güçlendiği ve bireylere moral ve umut sağladığı belirtilmektedir. Manevi liderler, bireylere rehberlik ederek krizle başa çıkmada yardımcı olur ve toplumsal dayanışmayı güçlendirir. Ekonomik kriz dönemlerinde bireylerin dini inançlarında güçlenme gözlemlenmektedir. Bu güçlenme, bireylerin manevi ve dini değerlere daha sıkı sarılmalarına ve bu değerlere olan inançlarının artmasına neden olur. Literatürde, ekonomik kriz dönemlerinde dini inançlarda güçlenme yaşandığı ve bu güçlenmenin bireylere moral ve umut sağladığı belirtilmektedir. Bu durum, bireylerin krizle başa çıkma becerilerini artırır ve ruhsal sağlıklarını korumalarına yardımcı olur. Manevi

⁸Mustafa Koç, "Türkiye'deki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları Bağlamında 'II. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi' (2018) Üzerine Bibliyometrik Analizler", *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 2 (2020): 29-96.

değerlere yöneliş, ekonomik kriz dönemlerinde bireylerin stresle başa çıkma becerilerini artırır. Bu pratikler arasında dua etmek, namaz kılmak ,dini metinler okumak gibi faaliyetler yer alır. Literatürde, ekonomik kriz dönemlerinde manevi pratiklerin arttığı ve bu pratiklerin bireylere içsel bir huzur sağladığı belirtilmektedir. Manevi pratikler, bireylerin stres ve kaygılarını azaltmada önemli bir rol oynar ve krizle başa çıkmalarına yardımcı olur.⁹ Ekonomik kriz dönemlerinde bireylerin dini inançlarında derinleşme gözlemlenmektedir. Bu derinleşme, bireylerin manevi ve dini değerlere daha sıkı sarılmalarına ve bu değerlere olan inançlarının artmasına neden olur. ¹⁰ Ekonomik krizlerin toplum üzerindeki etkileri sadece ekonomik alanla sınırlı kalmaz. Bu krizler, toplumsal yaşamın birçok alanında derin izler bırakır. Sosyal bağlar zayıflar, toplumsal güven duygusu azalır ve bireyler arasında huzursuzluk artar. Ancak, bu olumsuz etkilerin yanı sıra, ekonomik krizler toplumsal dayanışmayı ve manevi değerlere yönelimi de artırabilir. Özellikle dini topluluklar ve manevi liderler, bu tür dönemlerde toplumun moral ve motivasyonunu yüksek tutmada önemli bir rol oynar. Ekonomik krizlerin toplumun manevi ve dini değerlere yönelik tutumu üzerindeki etkileri oldukça karmaşıktır. Kriz dönemlerinde bireyler, manevi ve dini değerlere yönelerek bu zorlu süreçlerle başa çıkmaya çalışır. Manevi ve dini değerler, bireylere moral, umut ve içsel huzur sağlar. Dini topluluklar ve manevi liderler, bu süreçte bireylere sosyal destek ve rehberlik sunar. Literatürde, ekonomik kriz dönemlerinde dini topluluklara katılımın arttığı, manevi pratiklerin yaygınlaştığı ve manevi liderlerin etkisinin güçlendiği belirtilmektedir. Bu durum, bireylerin krizle başa çıkma becerilerini artırır ve toplumsal dayanışmayı güçlendirir. Ekonomik krizlerin toplumun manevi ve dini değerlere yönelik tutumu üzerindeki etkilerini anlamak, bu tür krizlerle başa çıkma stratejileri geliştirmek açısından önemlidir. Bu bağlamda, manevi ve dini değerlerin, toplumsal dayanışmanın ve manevi liderlerin rolü daha da belirgin hale gelmektedir. Ekonomik krizlerin olumsuz etkilerini azaltmak ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmek için, manevi ve dini değerlere olan yönelimin desteklenmesi gerekmektedir.¹¹

Ekonomik krizlerin toplum üzerindeki etkileri geniş çapta incelenmiş bir konudur. Krizlerin bireylerin yaşam standartlarını düşürdüğü, işsizliği artırdığı ve toplumsal huzursuzluğa neden olduğu bilinmektedir . Ancak, ekonomik krizlerin manevi ve dini değerlere olan etkisi üzerine yapılan çalışmalar, bu konunun daha derinlemesine anlaşılmasına katkı

⁹ Sevede Düzgüner, *Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Arka Planı: Din ve Maneviyat* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020).

¹⁰ Mehmet Fatih Darıcan, “Ekonomik Krizler ve Türkiye”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi* 5/17 (2013): 39-46.

¹¹ Ömer Faruk Söylev, “Gençleri Dine Yaklaştıran ve Dinden Uzaklaştıran Sosyal Sebepler”, *Diyanet İlmî Dergi* 36/4 (2010): 31-45.

sağlamaktadır. Bu bölümde, ekonomik krizlerin toplumun manevi ve dini değerlere yönelik tutumunu nasıl etkilediğine dair literatürdeki bulgular derinlemesine incelenecektir. Ekonomik kriz dönemlerinde bireylerin manevi ve dini değerlere yönelmesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenler arasında belirsizlikle başa çıkma, toplumsal dayanışma, moral ve umut arayışı gibi faktörler yer almaktadır. Belirsizlikle başa çıkma ihtiyacı, bireylerin manevi ve dini değerlere yönelmesinin en önemli nedenlerinden biridir. Ekonomik krizler, bireylerin geleceğe dair kaygılarını artırır ve belirsizlik hissini güçlendirir. Bu durumda, manevi ve dini değerler, bireylere belirsizlikle başa çıkmada yardımcı olur ve içsel bir huzur sağlar.¹²

4. YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, ekonomik kriz dönemlerinde toplumun manevi ve dini değerlere olan tutumlarını anlamak amacıyla nitel bir araştırma modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma, bireylerin deneyimlerini, duygularını ve inançlarını derinlemesine anlamak için kullanılır. Araştırmanın modeli, betimsel nitelikte olup, bireylerin kriz dönemlerindeki dini ve manevi uygulamalarını ve bu uygulamaların krizle başa çıkmalarına nasıl katkı sağladığını keşfetmeye yöneliktir.

4.2. Veri Toplama Süreci

Araştırma kapsamında veri toplama süreci, bireysel mülakatlar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, Ankara'da yaşayan 6 katılımcı ile yürütülmüştür. Katılımcılar, ekonomik kriz dönemlerini yaşamış veya yaşamakta olan bireyler arasından seçilmiştir. Çeşitli sosyo-ekonomik arka planlara ve farklı dini/manevi inançlara sahip katılımcılar arasında çeşitlilik sağlanmıştır.

4.3. Verilerin Analizi

Toplanan veriler, içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. İçerik analizi, nitel verilerin sistematik bir şekilde kategorilere ayrılması ve bu kategoriler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi sürecidir. Araştırma kapsamında yapılan içerik analizinde, katılımcıların yanıtları belirli temalar ve alt temalar altında toplanmıştır. Elde edilen veriler, araştırma sorularına yanıt

¹² Bora Yılmaz, “Ekonomik Kriz Dönemlerinde Manevi Destek Arayışları ve Dini Rehberlik”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22/3 (2019): 45-62.

verecek şekilde kodlanmıştır. Bu süreçte, katılımcıların verdikleri yanıtlar dikkatlice okunmuş ve ana temalar belirlenmiştir. Kodlama sürecinde ortaya çıkan veriler, benzerlikler ve farklılıklar temel alınarak temalara ayrılmıştır. Temalar, katılımcıların dini ve manevi değerlere yönelim nedenleri, bu değerlerin krizle başa çıkma süreçlerindeki rolleri ve manevi liderlerin etkisi gibi konuları kapsamaktadır.

4.4. Verilerin Yorumlanması:

Belirlenen temalar, katılımcıların deneyimlerini ve inançlarını derinlemesine anlamak için yorumlanmıştır. Bu süreçte, katılımcıların ekonomik kriz dönemlerindeki dini ve manevi uygulamalarının nasıl bir önem kazandığı ve bu uygulamaların bireysel ve toplumsal dayanıklılığa nasıl katkı sağladığı analiz edilmiştir.

5. BULGULAR

5.1. Ekonomik Kriz Dönemlerinde İnsanların Manevi Veya Dini Değerlere Olan İlgisi Ve Bu İlginin Kriz Sürecinde Nasıl Değiştiğini Düşünüyorsunuz?

Tablo 5.1. *Ekonomik Kriz Dönemlerinde İnsanların Manevi Veya Dini Değerlere Olan İlgisi Ve Bu İlginin Kriz Sürecinde Nasıl Değiştiğini Düşünüyorsunuz? Sorusuna İlişkin Görüşler*

Tema	Frekans	Yüzde (%)	Katılımcılar
Manevi değerlere yönelim	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Dua ve ibadet	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Manevi huzur ve destek	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Stres ve belirsizlikle başa çıkma	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Dini topluluklar	3	50	K1, K2, K5
Aile ve topluluk bağları	1	16.7	K3
Dini kitaplar ve öğretiler	1	16.7	K4

Yapılan mülakatların içerik analizi, ekonomik kriz dönemlerinde insanların manevi ve dini değerlere olan ilgisinin önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Katılımcıların tamamı, dua ve ibadetin bu süreçte kendilerine huzur ve moral sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca, manevi huzur ve destek arayışının kriz zamanlarında önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Manevi değerlere yönelim ve stresle başa çıkma gibi temalar da tüm katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Dini topluluklarla bir araya gelmenin ise üç katılımcı tarafından önemsendiği

görülmektedir. Aile ve topluluk bağları ile dini kitaplar ve öğretiler gibi temalar ise daha az frekansta belirtilmiştir. Genel olarak, ekonomik krizlerin insanlar üzerinde yarattığı stres ve belirsizlikle başa çıkmak için manevi değerlerin bir sığınak ve destek kaynağı olduğu açıkça ortaya konulmuştur.

"Ekonomik kriz dönemlerinde insanlar, manevi ve dini değerlere daha çok yöneliyor. Bu tür zamanlarda belirsizlik ve korku yaygınlaşıyor, insanlar ise bu durumla başa çıkmak için manevi sığınaklar arıyor. Ben de kriz zamanlarında daha fazla dua etmeye ve ibadetlere katılmaya başladım. Bu durum, bana hem ruhsal huzur veriyor hem de bir topluluğun parçası olma hissi sağlıyor. Manevi değerler, kriz dönemlerinde bir nevi destek sistemi görevi görüyor. İnsanlar, manevi inançlarına daha sıkı sarılarak yaşadıkları zorluklara karşı dayanıklılık kazanıyorlar." (K1)

"Manevi veya dini değerlere olan ilginin, ekonomik krizler sırasında arttığını düşünüyorum. Bu süreçte, kendimi daha fazla ibadetlere yönlendirdiğimi fark ettim. Günlük yaşamın zorluklarıyla başa çıkmak için dua etmek namaz kılmak bana büyük bir rahatlama sağladı. Dini topluluklarla bir araya gelmek, ortak bir amaca sahip olduğumuzu hissettiriyor ve moralimi yükseltiyor. Kriz dönemlerinde insanlar, manevi değerlere yönelerek içsel güç bulmaya çalışıyorlar." (K2)

"İnsanların manevi değerlere daha fazla yöneldiğini, ekonomik krizlerin bir sonucu olarak gözlemliyorum. Kriz zamanlarında, kontrolsüzlük ve belirsizlikle başa çıkmak için manevi kaynaklara başvuruluyor. Bu dönemlerde, daha sık ibadet etmeye başladım. Manevi pratikler, bana hayatın maddi yanlarının ötesinde bir anlam kazandırdı ve yaşadığım stresle başa çıkmamda yardımcı oldu. Ayrıca, ailemle birlikte daha fazla vakit geçirerek manevi bağlarımızı güçlendirdik." (K3)

"Yaşam standartları düşerken, ekonomik krizlerin ruhsal durumlar üzerinde derin etkileri olduğunu fark ettim. Bu süreçte insanlar, manevi ve dini değerlere daha fazla yöneliyor. Kriz zamanlarında, manevi rehberlik ve destek arayışında olduklarını gözlemledim. Bu dönemde dini kitaplar okumaya ve manevi öğretilere daha fazla önem vermeye başladım. Manevi değerler, bana hem huzur hem de umut sağladı." (K4)

"Ekonomik kriz dönemleri, insanların manevi veya dini değerlere olan ilgisini artırıyor. Bu dönemler, manevi değerlerin önemini daha fazla fark etmemi sağladı. Zor zamanlarda,

ibadetler bana büyük bir teselli sağladı. Dini toplulukların desteği de çok değerli oldu. Manevi değerler, kriz dönemlerinde bir çeşit moral kaynağı olarak işlev görüyor." (K5)

"Kişisel deneyimlerime göre, ekonomik kriz dönemlerinde insanların manevi değerlere olan ilgisi artıyor. Belirsizlik ve stres arttıkça, manevi yönelimlere daha fazla önem veriliyor. Bu dönemde daha fazla dua etmeye ve dini toplantılara katılmaya başladım. Manevi değerler, bana huzur ve moral sağladı. Ayrıca, manevi inançlarım sayesinde yaşadığım zorluklarla daha iyi başa çıktığımı düşünüyorum." (K6)

5.2. Kriz Dönemlerinde Dini Veya Manevi İnançlarınız Size Nasıl Destek Oluyor Veya Olabileceğini Düşünüyorsunuz?

Tablo 5.2. *Kriz Dönemlerinde Dini veya Manevi İnançlarınız Size Nasıl Destek Oluyor veya Olabileceğini Düşünüyorsunuz? Sorusuna Ait Görüşler*

Tema	Frekans	Yüzde (%)	Katılımcılar
Manevi destek	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Dua ve ibadet	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
İçsel huzur	4	66.7	K1, K2, K4, K6
Umut ve cesaret	4	66.7	K1, K2, K3, K6
Sosyal destek (dini topluluklar)	4	66.7	K2, K4, K5, K6
Ruhsal denge	2	33.3	K3, K4
Sabır ve dayanıklılık	2	33.3	K2, K5
Manevi rehberlik	2	33.3	K3, K6

Mülakatların içerik analizi, ekonomik kriz dönemlerinde dini ve manevi inançların katılımcılar için önemli bir destek kaynağı olduğunu göstermektedir. Katılımcıların tamamı, dua ve ibadetin bu süreçte kendilerine manevi destek sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca, içsel huzur, umut ve cesaret temaları öne çıkmıştır. Sosyal destek sağlayan dini topluluklarla bir araya gelmenin de önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Bazı katılımcılar, ruhsal denge ve sabır gibi temaları öne çıkarmışlardır. Genel olarak, kriz dönemlerinde manevi değerlerin ve dini inançların, katılımcıların zorluklarla başa çıkmalarında büyük bir destek ve rehberlik sağladığı açıkça görülmektedir.

"Ekonomik kriz dönemlerinde dini inançlarım bana büyük bir manevi destek sağlıyor. Bu zorlu zamanlarda, namazlarımı daha çok kılıyorum ve bu bana içsel bir huzur veriyor. İbadetler, stres ve kaygılarımı azaltmada önemli bir rol oynuyor. Aynı zamanda, inancım bana umut ve cesaret veriyor. Zorluklarla karşılaştığımda, dua etmek ve Kur'an okumak bana moral kaynağı oluyor. İnancımın rehberliğinde, bu kriz dönemlerini daha güçlü ve dayanıklı bir şekilde atlatabileceğime inanıyorum." (K1)

"Kriz dönemlerinde dini inançlarım bana hem zihinsel hem de duygusal anlamda büyük bir destek sağlıyor. Bu dönemlerde namaz kılmak ve dua etmenin yanı sıra camideki topluluklarla bir araya gelmek, bana büyük bir moral veriyor. Dini sohbetler ve etkinlikler, krizle başa çıkmamda bana yardımcı oluyor. Ayrıca, dini inançlarım sayesinde hayatın zorluklarına karşı daha sabırlı ve metin olabiliyorum. Bu zorlu zamanlarda, dini değerlerime sarılarak içsel bir güç buluyorum ve bu da bana dayanıklılık kazandırıyor." (K2)

"Ekonomik krizler sırasında dini inançlarım benim için bir rehber niteliği taşıyor. Bu süreçte, manevi değerlerim ve inançlarım, karşılaştığım zorluklarla başa çıkmamda bana yol gösteriyor. Özellikle, namaz kılmak ve zikir yapmak, ruhsal dengeyi korumama yardımcı oluyor. Dini inançlarım, bana kriz anlarında umut ve sabır aşıyor. İnancımın verdiği güçle, krizlerin üstesinden daha kolay gelebileceğime inanıyorum. Manevi yönelimlerim, bu süreçte bana sürekli bir destek sağlıyor." (K3)

"Kriz dönemlerinde dini inançlarım bana manevi bir sığınak oluyor. Bu zor zamanlarda, dua etmek ve Kur'an okumak bana huzur veriyor. İbadetler, günlük yaşamın stresini azaltmada büyük bir rol oynuyor. Cami cemaatı ile bir araya gelmek, bana sosyal bir destek sağlıyor ve bu da moralimi yükseltiyor. Dini inançlarım, bana hayatın maddi zorluklarının ötesinde bir anlam kazandırıyor ve bu da beni güçlü kılıyor." (K4)

"Ekonomik kriz dönemlerinde dini inançlarım bana büyük bir teselli ve moral sağlıyor. Namazlar ve diğer ibadetler, kriz anlarında yaşadığım stres ve kaygıları hafifletiyor. Cami topluluğu ile birlikte olmak, bana yalnız olmadığımı hissettiriyor ve bu da bana güç veriyor. İnancımın rehberliğinde, krizlerin üstesinden gelmek için gerekli olan sabrı ve dayanıklılığı buluyorum. Manevi değerlerim, bu zor zamanlarda bana sürekli bir moral kaynağı oluyor." (K5)

"Kriz dönemlerinde dini inançlarım bana büyük bir manevi destek sağlıyor. Bu süreçte, namazlarıma daha çok odaklanıyorum ve bu bana içsel bir huzur veriyor. İbadetler, stres ve kaygılarımı azaltmada önemli bir rol oynuyor. Aynı zamanda, inancım bana umut ve cesaret veriyor. Zorluklarla karşılaştığımda, dua etmek ve Kur'an okumak bana moral kaynağı oluyor. İnancımın rehberliğinde, bu kriz dönemlerini daha güçlü ve dayanıklı bir şekilde atlatabileceğime inanıyorum." (K6)

5.3. Ekonomik Zorluklarla Başa Çıkmak İçin Dini Topluluklar veya Manevi Liderler Size Nasıl Yardımcı Olabilir?

Tablo 5.3. Ekonomik Zorluklarla Başa Çıkmak İçin Dini Topluluklar veya Manevi Liderler Size Nasıl Yardımcı Olabilir? Sorusuna Ait Görüşler

Tema	Frekans	Yüzde (%)	Katılımcılar
Manevi liderlerin rehberliği	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Dini topluluklarla sosyal destek	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Dayanışma ve yardımlaşma	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Moral ve içsel huzur	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Umut ve cesaret	4	66.7	K1, K4, K5, K6
Doğru kararlar alma	3	50	K1, K2, K6
Manevi sohbetler	3	50	K1, K4, K5
Stres azaltma	2	33.3	K4, K5

Yapılan mülakatların içerik analizi, ekonomik zorluklarla başa çıkmak için dini topluluklar ve manevi liderlerin katılımcılar için büyük bir destek kaynağı olduğunu göstermektedir. Tüm katılımcılar, manevi liderlerin rehberliğinin ve dini topluluklarla sağlanan sosyal desteğin kriz dönemlerinde moral ve içsel huzur sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca, dayanışma ve yardımlaşma ruhunun, ekonomik zorluklarla başa çıkmada önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Manevi liderlerin verdiği umut ve cesaret ile doğru kararlar alma konusundaki rehberlik de sıkça dile getirilmiştir. Dini topluluklarla yapılan manevi sohbetler ve ibadetlerin, katılımcılara hem sosyal destek hem de stres azaltma konusunda yardımcı olduğu görülmektedir. Genel olarak, dini topluluklar ve manevi liderler, kriz dönemlerinde insanların zorluklarla başa çıkmalarında önemli bir manevi destek ve rehberlik kaynağı olarak öne çıkmaktadır.

"Dini topluluklar ve manevi liderler, ekonomik zorluklarla başa çıkmamda bana çok yardımcı oluyor. Bu topluluklara katılmak, yalnız olmadığımı hissettiriyor ve moralimi yükseltiyor. Manevi liderlerin vaazları ve öğütleri bana umut ve cesaret veriyor. Cami cemaati ile birlikte ibadet etmek ve manevi sohbetlere katılmak, stresimi azaltıyor ve bana içsel bir huzur veriyor. Ayrıca, topluluk içinde dayanışma ve yardımlaşma ruhu, ekonomik zorluklarla başa çıkmamda önemli bir rol oynuyor." (K1)

"Dini topluluklar ve manevi liderler, kriz dönemlerinde bana büyük destek sağlıyor. Liderlerin rehberliği, kriz anlarında nasıl davranmam gerektiği konusunda bana yol gösteriyor. Özellikle, camideki topluluklarla bir araya gelmek, bana sosyal bir destek sağlıyor ve moralimi yükseltiyor. Dayanışma ve yardımlaşma ruhu, ekonomik zorluklarla başa çıkmamda önemli bir rol oynuyor. Manevi liderlerin rehberliği sayesinde, bu zor dönemlerde içsel bir huzur buluyorum ve yaşadığım stresle daha iyi başa çıkabiliyorum." (K2)

"Ekonomik zorluklarla başa çıkmak için dini topluluklar ve manevi liderler büyük bir destek kaynağı oluyor. Manevi liderlerin rehberliği, kriz anlarında nasıl davranmam gerektiği konusunda bana yol gösteriyor. Özellikle, cami cemaati ile bir araya gelmek, bana sosyal bir destek sağlıyor ve moralimi yükseltiyor. Topluluk içinde dayanışma ve yardımlaşma ruhu, ekonomik zorluklarla başa çıkmamda önemli bir rol oynuyor." (K3)

"Ekonomik kriz dönemlerinde dini topluluklar ve manevi liderler bana büyük bir destek sağlıyor. Bu toplulukların bir parçası olmak, yalnız olmadığımı hissettiriyor ve bana büyük bir moral kaynağı oluyor. Vaazlar ve öğütler, bana umut ve cesaret veriyor. Cami cemaati ile birlikte ibadet etmek ve manevi sohbetlere katılmak, stresimi azaltıyor ve bana içsel bir huzur veriyor." (K4)

"Dini topluluklar ve manevi liderler, kriz dönemlerinde bana büyük bir destek sağlıyor. Manevi liderlerin rehberliği, kriz anlarında doğru kararlar almama yardımcı oluyor. Bir manevi liderin vaazları, bana umut ve cesaret veriyor. Cami cemaati ile birlikte ibadet etmek ve manevi sohbetlere katılmak, stresimi azaltıyor ve bana içsel bir huzur veriyor." (K5)

"Ekonomik zorluklarla başa çıkmak için dini topluluklar ve manevi liderler büyük bir destek kaynağı. Liderlerin rehberliği, kriz anlarında nasıl davranmam gerektiğini bana gösteriyor. Cami topluluklarıyla bir araya gelmek, bana sosyal destek sağlıyor ve moralimi

yükseltiyor. Dayanışma ve yardımlaşma ruhu, ekonomik zorluklarla başa çıkmamda önemli bir rol oynuyor." (K6)

5.4. Ekonomik Krizler Sırasında Dini veya Manevi İnançlarınızda Bir Değişim veya Güçlenme Yaşadınız mı? Bu Değişim veya Güçlenme Ne Tür Bir Etki Yarattı?

Tablo 5.4. Ekonomik Krizler Sırasında Dini veya Manevi İnançlarınızda Bir Değişim veya Güçlenme Yaşadınız mı? Bu Değişim veya Güçlenme Ne Tür Bir Etki Yarattı? Sorusuna Ait Görüşler

Tema	Frekans	Yüzde (%)	Katılımcılar
Manevi inançların güçlenmesi	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
İbadet ve dua	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Huzur ve sükunet	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Moral ve umut	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Sabır ve direnç	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Dini topluluklarla etkileşim	3	50	K3, K4, K5
Dini kitaplar ve meditasyon	2	33.3	K2, K6
İçsel denge ve güven	2	33.3	K3, K6

Yapılan mülakatların içerik analizi, ekonomik kriz dönemlerinde katılımcıların dini ve manevi inançlarında belirgin bir güçlenme yaşadıklarını göstermektedir. Katılımcıların tamamı, ibadet ve dua pratiğinin bu süreçte kendilerine huzur ve sükûnet sağladığını belirtmiştir. Manevi inançların güçlenmesi, katılımcılara moral ve umut vermiş, krizle başa çıkarken daha sabırlı ve dirençli olmalarına yardımcı olmuştur. Dini topluluklarla etkileşim, bazı katılımcılar için önemli bir destek kaynağı olmuştur. Ayrıca, dini kitaplar okumak ve meditasyon yapmak, içsel denge ve güven bulmalarında yardımcı olmuştur. Genel olarak, ekonomik krizlerin dini ve manevi inançları güçlendirdiği, bu inançların katılımcılara içsel bir güç ve destek sağladığı açıkça görülmektedir.

"Ekonomik kriz sırasında dini inançlarımda belirgin bir güçlenme yaşadım. Kriz sürecinin getirdiği belirsizlik ve stresle başa çıkmak için daha fazla dua etmeye başladım. İbadetler, bana huzur ve sükunet sağladı. Bu dönemde dini inançlarımda daha da derinleştiğini fark ettim. İnançımın güçlenmesi, bana moral ve umut verdi. Krizle başa çıkarken daha sabırlı

ve dirençli oldum. Manevi inançlarım, bana zorluklar karşısında içsel bir güç kaynağı oldu."
(K1)

"Ekonomik kriz döneminde manevi inançlarımda önemli bir değişim ve güçlenme yaşadım. Önceden rutin olarak yaptığım ibadetler, kriz sürecinde benim için daha anlamlı hale geldi. Manevi liderlerin ve toplulukların desteği, inancımın güçlenmesine katkıda bulundu. Bu dönemde dini kitaplar okumaya ve meditasyon yapmaya daha fazla zaman ayırdım. Manevi inançlarımın güçlenmesi, bana büyük bir huzur ve içsel denge sağladı. Kriz zamanlarında bu inançlar, bana moral ve umut verdi." **(K2)**

"Ekonomik kriz sırasında dini inançlarımda ciddi bir değişim ve güçlenme yaşadım. Daha önce rutin olarak yaptığım ibadetler, kriz sürecinde benim için bir sığınak haline geldi. Bu dönemde dini topluluklarla daha fazla vakit geçirdim ve manevi sohbetlere katıldım. Manevi inançlarımın güçlenmesi, bana içsel bir huzur ve güven sağladı. Krizle başa çıkarken daha dirençli ve sabırlı oldum. Manevi inançlarım, bu zorlu süreçte bana sürekli bir destek kaynağı oldu." **(K3)**

"Ekonomik kriz döneminde manevi inançlarımda belirgin bir değişim ve güçlenme yaşadım. Kriz sürecinin getirdiği zorluklar, beni daha fazla ibadet etmeye ve manevi pratiklere yönlendirdi. İbadetler, bana büyük bir huzur ve sükunet sağladı. Manevi inançlarımın güçlenmesi, bana moral ve umut verdi. Krizle başa çıkarken daha sabırlı ve dirençli oldum. Bu dönemde manevi inançlarım, bana içsel bir güç ve destek kaynağı oldu." **(K4)**

"Ekonomik kriz döneminde dini inançlarımda belirgin bir güçlenme yaşadım. Kriz sürecinin getirdiği belirsizlik ve stresle başa çıkmak için daha fazla dua etmeye başladım. İbadetler, bana huzur ve sükunet sağladı. Bu dönemde dini inançlarımın daha da derinleştiğini fark ettim. Manevi inançlarımın güçlenmesi, bana moral ve umut verdi. Krizle başa çıkarken daha sabırlı ve dirençli oldum. Manevi inançlarım, bana zorluklar karşısında içsel bir güç kaynağı oldu." **(K5)**

"Ekonomik kriz döneminde manevi inançlarımda önemli bir değişim ve güçlenme yaşadım. Kriz sürecinin getirdiği zorluklar, beni daha fazla ibadet etmeye ve manevi pratiklere yönlendirdi. Manevi inançlarımın güçlenmesi, bana moral ve umut verdi. Krizle başa çıkarken daha sabırlı ve dirençli oldum. Bu dönemde manevi inançlarım, bana içsel bir güç ve destek kaynağı oldu." **(K6)**

5.5. Kriz Dönemlerinde Dini veya Manevi Ritüeller veya Uygulamalar Sizin İçin Nasıl Bir Öneme Sahiptir?

Tablo 5.5. *Kriz Dönemlerinde Dini veya Manevi Ritüeller veya Uygulamalar Sizin İçin Nasıl Bir Öneme Sahiptir? Sorusuna Ait Görüşler*

Tema	Frekans	Yüzde (%)	Katılımcılar
İçsel huzur ve sükûnet	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Stres ve kaygı azaltma	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Sosyal destek	5	83.3	K1, K2, K3, K5, K6
Moral ve umut	5	83.3	K2, K3, K4, K5, K6
Manevi liderlerin rehberliği	4	66.7	K2, K4, K5, K6
İçsel güç ve dayanıklılık	4	66.7	K1, K3, K4, K6
Ruhsal denge	2	33.3	K3, K5
Manevi metinler okuma	2	33.3	K4, K6

Mülakatların içerik analizi, kriz dönemlerinde dini ve maneviyatın güçlendirilmesi katılımcılar için hayati bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcıların tamamı, ibadet ve duaların bu süreçte kendilerine huzur ve sükûnet sağladığını, stres ve kaygılarını azalttığını belirtmişlerdir. Ayrıca, manevi aktiviteler ve dini uygulamaların sosyal destek sağladığı ve moral verdiği öne çıkmıştır. Manevi liderlerin rehberliği ve toplu ibadetler, katılımcılara içsel güç ve dayanıklılık kazandırmıştır. Ruhsal denge ve manevi metinler okuma gibi temalar da bazı katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Genel olarak, ekonomik kriz dönemlerinde manevi aktiviteler ve dini uygulamaların, katılımcılara zorluklarla başa çıkmada önemli bir destek ve rehberlik sağladığı açıkça görülmektedir.

"Kriz dönemlerinde dini uygulamalar benim için hayati öneme sahip. Bu zorlu zamanlarda, namaz kılmak ve dua etmek bana huzur ve sükûnet veriyor. Manevi pratikler, yaşadığım stresi ve kaygıları azaltmada büyük rol oynuyor. Özellikle, camiye gidip toplu ibadetlere katılmak, sosyal bir destek sağlıyor ve moralimi yükseltiyor. Kriz anlarında, ibadetlerin bana verdiği içsel güç ve dayanıklılık, zorluklarla başa çıkmamda önemli bir destek kaynağı oluyor. Manevi uygulamalar, bana hayatın maddi zorluklarının ötesinde bir anlam kazandırıyor." (K1)

"Ekonomik kriz dönemlerinde manevi uygulamalar benim için büyük bir öneme sahip. Bu tür dönemlerde, dua etmek ve zikir yapmak bana içsel bir huzur sağlıyor. Manevi liderlerin rehberliğinde yapılan ibadetler, krizle başa çıkmamda bana yardımcı oluyor. Özellikle, camideki topluluklarla bir araya gelmek, yalnız olmadığımı hissettiriyor ve bana moral veriyor. Dini ibadetler, kriz anlarında bana umut ve cesaret aşıyor, bu da yaşadığım zorluklarla daha kolay başa çıkmamı sağlıyor." (K2)

"Kriz dönemlerinde manevi uygulamalar, bana içsel bir sığınak sağlıyor. Bu dönemde, namaz ve dualar, günlük yaşamın stresinden uzaklaşmamı sağlıyor ve bana ruhsal bir denge getiriyor. Manevi uygulamalar, kriz anlarında bana moral ve umut veriyor. Camide birlikte ibadet etmek, sosyal destek sağlıyor ve bu da krizle başa çıkmamı kolaylaştırıyor. Manevi uygulamalar, bana hayatın zorluklarına karşı daha dayanıklı olmamı sağlıyor ve içsel bir güç kazandırıyor." (K3)

"Ekonomik kriz dönemlerinde dini uygulamalar benim için önemli bir destek kaynağı oluyor. Bu süreçte, dua etmek ve Kur'an okumak, bana büyük bir huzur ve sükûnet sağlıyor. Manevi pratikler, yaşadığım stresi ve kaygıları hafifletiyor. Özellikle, manevi liderlerin verdiği rehberlik ve toplu ibadetler, bana moral ve cesaret veriyor. Dini ibadetler, kriz anlarında bana içsel bir güç ve dayanıklılık kazandırıyor, bu da zorluklarla daha iyi başa çıkmamı sağlıyor." (K4)

"Kriz dönemlerinde manevi uygulamalar, benim için büyük bir teselli kaynağıdır. Bu tür zamanlarda, namaz ve dualar, bana huzur ve içsel bir denge sağlar. Manevi pratikler, yaşadığım zorluklar karşısında bana moral ve umut verir. Özellikle, camideki topluluklarla bir araya gelmek ve manevi liderlerin rehberliğinde yapılan ibadetler, bana sosyal bir destek sağlar. Dini uygulamalar, kriz anlarında bana güç ve dayanıklılık verir, bu da yaşadığım zorluklarla daha kolay başa çıkmamı sağlar." (K5)

"Ekonomik kriz dönemlerinde manevi uygulamalar, benim için hayati bir öneme sahiptir. Bu tür dönemlerde, günlük ibadetler ve dualar, bana huzur ve sükûnet sağlar. Manevi pratikler, yaşadığım stres ve kaygıları azaltmada büyük rol oynar. Özellikle, camiye gidip toplu ibadetlere katılmak, sosyal bir destek sağlar ve moralimi yükseltir. Kriz anlarında, ibadetlerin bana verdiği içsel güç ve dayanıklılık, zorluklarla başa çıkmamda önemli bir destek kaynağı olur. Manevi uygulamalar, bana hayatın maddi zorluklarının ötesinde bir anlam kazandırır." (K6)

5.6. Ekonomik Zorluklarla Mücadele Ederken Dini veya Manevi Kaynaklardan Nasıl İlham Alıyorsunuz veya Alabilirsiniz?

Tablo 4.6. *Ekonomik Zorluklarla Mücadele Ederken Dini veya Manevi Kaynaklardan Nasıl İlham Alıyorsunuz veya Alabilirsiniz? Sorusuna Ait Görüşler*

Tema	Frekans	Yüzde (%)	Katılımcılar
Manevi metinler ve kutsal kitaplar	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Dua ve ibadet	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
İçsel huzur ve denge	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Manevi liderlerin rehberliği	5	83.3	K2, K3, K4, K5, K6
Sosyal destek (dini topluluklar)	5	83.3	K2, K3, K4, K5, K6
Moral ve umut	4	66.7	K1, K2, K3, K6
Sabır ve dayanıklılık	4	66.7	K1, K4, K5, K6
Manevi sohbetler	3	50	K3, K4, K5

Yapılan mülakatların içerik analizi, ekonomik zorluklarla mücadele ederken dini ve manevi kaynakların katılımcılar için büyük bir ilham kaynağı olduğunu göstermektedir. Katılımcıların tamamı, kutsal kitaplar ve manevi metinlerin, dua ve ibadetlerin bu süreçte kendilerine içsel huzur ve denge sağladığını belirtmişlerdir. Manevi liderlerin rehberliği ve dini topluluklarla sağlanan sosyal destek, katılımcılara moral ve umut vermiştir. Ayrıca, manevi sohbetler ve ibadetler, katılımcılara krizle başa çıkarken sabır ve dayanıklılık kazandırmıştır. Genel olarak, ekonomik kriz dönemlerinde manevi kaynaklar, katılımcılara zorluklarla başa çıkmada önemli bir rehberlik ve destek sağlamaktadır. Manevi öğretiler, katılımcılara güçlü kalmayı, umudu kaybetmemeyi ve kriz anlarında doğru kararlar almayı öğretmektedir.

" Bana yaşamın zorlukları karşısında sabır ve direnç göstermemi öğretiyor. Özellikle, kutsal kitapların rehberliği, bana doğru yolu bulmamda yardımcı oluyor. Dua etmek ve ibadetlerde bulunmak, içsel huzurumu korumamı sağlıyor ve bana moral veriyor. Dini öğretiler, zorluklarla başa çıkarken umudumu kaybetmemem gerektiğini hatırlatıyor ve bana güç veriyor." (K1)

"Dua etmek, bana içsel bir sükûnet ve denge sağlıyor. Manevi topluluklarla bir araya gelmek, bana sosyal bir destek ve moral veriyor. Din, bana umut ve cesaret aşıyor, bu da yaşadığım zorluklarla daha kolay başa çıkmamı sağlıyor." (K2)

" Özellikle, kutsal metinleri okumak ve manevi öğretileri takip etmek, bana hayatın zorluklarına karşı dirençli olmam gerektiğini hatırlatıyor. Dua ve ibadetler, bana içsel bir huzur ve moral sağlıyor. Manevi liderlerin rehberliği ve topluluklarla yapılan manevi sohbetler, krizle başa çıkmamda bana büyük bir destek sağlıyor. Bu kaynaklar, bana zorluklar karşısında güçlü kalmamı ve umudumu kaybetmememi öğretiyor." (K3)

" Manevi ibadetler, bana huzur ve sükûnet sağlıyor. Kutsal kitaplar ve dini metinler, bana sabır ve dayanıklılık öğretiyor. Dini topluluklarla bir araya gelmek, sosyal bir destek ve moral kaynağı oluyor. Manevi liderlerin öğütleri ve vaazları, kriz dönemlerinde nasıl davranmam gerektiği konusunda bana yol gösteriyor. Bu manevi kaynaklar, zorluklar karşısında bana içsel bir güç veriyor." (K4)

" Özellikle, kutsal kitapları okumak ve dua etmek, bana içsel bir huzur ve moral sağlıyor. Manevi uygulamalar, yaşadığım stresi ve kaygıyı azaltmada büyük bir rol oynuyor. Dini topluluklarla yapılan ibadetler ve manevi sohbetler, bana sosyal bir destek sağlıyor. Bu manevi kaynaklar, bana zorluklarla başa çıkarken sabırlı ve dirençli olmamı hatırlatıyor." (K5)

"Manevi metinler ve dini öğretiler, bana hayatın zorluklarına karşı sabırlı ve dirençli olmam gerektiğini öğretiyor. Dua etmek ve ibadetler, bana içsel bir huzur ve denge sağlıyor. Manevi liderlerin rehberliği, kriz zamanlarında doğru kararlar almamı kolaylaştırıyor. Dini topluluklarla bir araya gelmek, bana sosyal bir destek ve moral veriyor. (K6)

5.7. Kriz Dönemlerinde Dini veya Manevi Değerlerle İlgili Olarak Aileniz veya Toplumunuzda Nasıl Bir Destek veya Dayanışma Gözlemlediniz?

Tablo 5.7. *Kriz Dönemlerinde Dini veya Manevi Değerlerle İlgili Olarak Aileniz veya Toplumunuzda Nasıl Bir Destek veya Dayanışma Gözlemlediniz? Sorusuna Ait Görüşler*

Tema	Frekans	Yüzde (%)	Katılımcılar
Aile içi ibadet ve dua	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Manevi uygulamalar ve sohbetler	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Toplumda dayanışma ve yardımlaşma	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6

Tema	Frekans	Yüzde (%)	Katılımcılar
Cami ve dernek faaliyetleri	4	66.7	K1, K4, K5, K6
Manevi liderlerin rehberliği	4	66.7	K2, K4, K5, K6
Maddi ve manevi destek	4	66.7	K1, K4, K5, K6
Toplumsal birlik ve moral	3	50	K1, K3, K6
İhtiyaç sahiplerine yardım	3	50	K2, K3, K4

Mülakatların içerik analizi, kriz dönemlerinde aile ve toplum içinde dini ve manevi değerlerin büyük bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcıların tamamı, aile içi ibadet ve duaların, manevi aktiviteler ve sohbetlerin bu süreçte kendilerine moral ve huzur verdiğini belirtmiştir. Ayrıca, toplum içinde dayanışma ve yardımlaşma faaliyetleri öne çıkmıştır. Cami ve derneklerin düzenlediği faaliyetler ile manevi liderlerin rehberliği, katılımcılara maddi ve manevi destek sağlamıştır. Toplumsal birlik ve moralin, kriz dönemlerinde insanların birbirine destek olmasında önemli bir rol oynadığı görülmüştür. İhtiyaç sahiplerine yardım etmek için organize edilen kampanyalar da toplumsal dayanışmayı güçlendirmiştir. Genel olarak, kriz dönemlerinde dini ve manevi değerlerin, aile ve toplum içinde dayanışmayı ve desteği artırdığı açıkça ortaya konulmuştur.

"Kriz dönemlerinde ailemde ve toplumumda dini ve manevi değerlerin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha gördüm. Aile içinde, özellikle zor zamanlarda daha fazla bir araya geldik ve birlikte ibadet etmeye başladık. Bu, sadece dini bir görev olarak değil, aynı zamanda birbirimize destek olma ve moral verme amacı taşıyordu. Toplumda ise, cami ve derneklerin organize ettiği yardım kampanyaları ve manevi sohbetler, insanların dayanışma içinde olmasını sağladı. Bu tür etkinlikler hem manevi hem de maddi anlamda büyük bir destek sağladı." (K1)

"Ailemde ve toplumumda güçlü bir dayanışma ruhu gözlemledim. Ailemle birlikte daha sık dua etmeye ve maneviyatı geliştirmeye yönelik etkinliklere katılmaya başladık. Bu, hem moralimizi yükseltti hem de birbirimize olan bağlılığımızı güçlendirdi. Toplumda ise, dini liderlerin önderliğinde düzenlenen toplantılar ve yardım faaliyetleri, insanlara büyük bir destek sağladı. Özellikle ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımlar ve manevi destek, kriz dönemlerinde toplumun birlikte hareket etmesini sağladı." (K2)

"Kriz dönemlerinde ailemde ve toplumumda manevi değerlere olan bağlılık arttı. Ailemle birlikte her akşam dua etmeye başladık ve bu, zor zamanlarda bize büyük bir teselli oldu. Toplumda ise, komşular ve arkadaşlar arasında daha fazla dayanışma gördüm. İhtiyaç sahiplerine yardım etmek için topluluk içinde organize edilen kampanyalar ve manevi toplantılar, insanların birbirine destek olmasını sağladı. Bu tür dayanışma ve yardımlaşma faaliyetleri, kriz dönemlerinde toplumu bir arada tuttu." (K3)

"Ekonomik zorluklar yaşadığımız dönemlerde ailemde ve toplumumda manevi değerlerin daha da önem kazandığını fark ettim. Ailemle birlikte düzenli olarak ibadet etmeye başladık ve bu, bize moral ve huzur verdi. Toplumda ise, cami cemaatinin düzenlediği yardım kampanyaları ve manevi sohbetler, insanlar arasında güçlü bir dayanışma ruhu oluşturdu. Bu tür faaliyetler hem maddi hem de manevi anlamda büyük bir destek sağladı ve toplumu bir araya getirdi." (K4)

"Kriz dönemlerinde ailemde ve toplumumda manevi değerlerin rolü çok büyüktü. Ailemle birlikte manevi ibadetletlere daha fazla önem vermeye başladık ve bu, bize zor zamanlarda güç verdi. Toplumda ise, dini liderlerin öncülüğünde yapılan toplantılar ve yardım faaliyetleri, insanlara büyük bir destek sağladı. Özellikle, yardımlaşma ve dayanışma kampanyaları, insanların bir arada olmasını ve birbirine destek olmasını sağladı. Bu, kriz dönemlerinde toplumsal dayanışmayı güçlendirdi." (K5)

"Ekonomik kriz dönemlerinde ailemde ve toplumumda manevi değerlerin önemi bir kez daha ortaya çıktı. Ailemle birlikte daha fazla dua etmeye ve manevi sohbetler yapmaya başladık. Bu, bize moral ve içsel bir huzur verdi. Toplumda ise, cami cemaatinin düzenlediği yardım kampanyaları ve manevi etkinlikler, insanlar arasında güçlü bir dayanışma ruhu oluşturdu. Bu tür faaliyetler hem maddi hem de manevi anlamda büyük bir destek sağladı ve toplumu bir araya getirdi." (K6)

5.8. Ekonomik Krizlerin Toplum Üzerindeki Dini veya Manevi Değerlere Olan Etkisi Hakkında Ne Düşünüyorsunuz? Bu Etki Nasıl Hissediliyor?

Tablo 5.8. Ekonomik Krizlerin Toplum Üzerindeki Dini veya Manevi Değerlere Olan Etkisi Hakkında Ne Düşünüyorsunuz? Bu Etki Nasıl Hissediliyor? Sorusuna Ait Görüşler

Tema	Frekans	Yüzde (%)	Katılımcılar
Dini ve manevi değerlere yönelim	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
İbadet ve manevi uygulamalar	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Manevi liderlerin rehberliği	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Moral ve umut	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Dayanışma ve yardımlaşma	5	83.3	K1, K2, K3, K4, K6
İçsel huzur ve stres azaltma	4	66.7	K1, K2, K3, K5
Sosyal destek	4	66.7	K3, K4, K5, K6
Toplumsal birlik	3	50	K1, K3, K5

Yapılan mülakatların içerik analizi, ekonomik krizlerin toplum üzerindeki dini ve manevi değerlere olan etkisinin büyük olduğunu göstermektedir. Katılımcıların tamamı, kriz dönemlerinde dini ve manevi değerlere yönelmenin arttığını, ibadet ve manevi uygulamalar katılımın yükseldiğini belirtmiştir. Manevi liderlerin rehberliği ve verdiği destek, toplumun krizle başa çıkmasında önemli bir rol oynamaktadır. Dayanışma ve yardımlaşma ruhunun güçlenmesi, insanların birbirine destek olmasını sağlamaktadır. Ayrıca, manevi değerler, kriz dönemlerinde toplumun moral ve umut kaynağı olarak öne çıkmaktadır. İçsel huzur ve stresin azalması, manevi uygulamalar ve ibadetlerle sağlanmaktadır. Genel olarak, ekonomik krizlerin dini ve manevi değerlere olan ilgiyi artırdığı ve bu değerlerin toplumda moral, umut ve dayanışmayı güçlendirdiği açıkça görülmektedir.

"Ekonomik krizlerin toplum üzerindeki dini ve manevi değerlere olan etkisi oldukça belirgin. Kriz dönemlerinde insanlar, yaşadıkları belirsizlik ve stresle başa çıkmak için daha çok dini ve manevi değerlere yöneliyorlar. Bu dönemde ibadetlere katılım artıyor ve toplu dua etkinlikleri daha sık düzenleniyor. Manevi değerler, toplumun moralini yükseltmede önemli bir rol oynuyor. Özellikle, kriz anlarında dini topluluklar ve manevi liderler, insanlara rehberlik ederek moral ve umut sağlıyor. Toplumda dayanışma ve yardımlaşma ruhu güçleniyor, bu da krizle başa çıkmayı kolaylaştırıyor." (K1)

"Ekonomik krizlerin toplum üzerindeki etkisi, dini ve manevi değerlere olan ilgiyi artırıyor. İnsanlar, kriz dönemlerinde daha fazla dua ediyor ve manevi uygulamalara katılıyor. Bu, bireylerin yaşadıkları stresi azaltmalarına yardımcı oluyor. Ayrıca, manevi liderlerin ve dini toplulukların rehberliği, krizle başa çıkmada önemli bir destek sağlıyor. Toplum içinde

dayanışma ve yardımlaşma ruhu güçleniyor, bu da insanların birbirine destek olmasını sağlıyor. Manevi değerler, kriz dönemlerinde toplumun moral ve umut kaynağı oluyor." (K2)

"Ekonomik krizlerin toplum üzerindeki dini ve manevi değerlere olan etkisi, insanların bu değerlere daha sıkı sarılmasına neden oluyor. Kriz zamanlarında insanlar, manevi rehberlik ve destek arayışına giriyorlar. Toplumda, ibadetlere ve manevi toplantılara katılım artıyor. Bu, insanlara moral ve içsel huzur sağlıyor. Dini topluluklar, krizle başa çıkmak için sosyal destek sağlıyor ve bu da toplumsal dayanışmayı güçlendiriyor. Manevi liderler, kriz anlarında insanlara yol gösteriyor ve umut veriyor." (K3)

"İnsanlar, yaşadıkları belirsizlik ve stresle başa çıkmak için daha fazla ibadet ediyor ve maneviyatı güçlendirmek adına sohbetlere katılıyorduk. Manevi liderlerin rehberliği, krizle başa çıkmada önemli bir destek sağlıyor. Toplumda dayanışma ve yardımlaşma ruhu güçleniyor, bu da insanların birbirine destek olmasını sağlıyor. Manevi değerler, kriz dönemlerinde toplumun moral ve umut kaynağı oluyor." (K4)

"Ekonomik krizlerin toplum üzerindeki dini ve manevi değerlere olan etkisi, insanların bu değerlere daha fazla yönelmesine neden oluyor. Kriz dönemlerinde insanlar, manevi rehberlik ve destek arayışına giriyorlar. Toplumda, ibadetlere ve manevi toplantılara katılım artıyor. Bu, insanlara moral ve içsel huzur sağlıyor. Dini topluluklar, krizle başa çıkmak için sosyal destek sağlıyor ve bu da toplumsal dayanışmayı güçlendiriyor. Manevi liderler, kriz anlarında insanlara yol gösteriyor ve umut veriyor." (K5)

"Ekonomik krizlerin toplum üzerindeki etkisi, dini ve manevi değerlere olan ilgiyi artırıyor. İnsanlar, yaşadıkları belirsizlik ve stresle başa çıkmak için daha fazla ibadet ediyor. Manevi liderlerin rehberliği, krizle başa çıkmada önemli bir destek sağlıyor. Toplumda dayanışma ve yardımlaşma ruhu güçleniyor, bu da insanların birbirine destek olmasını sağlıyor. Manevi değerler, kriz dönemlerinde toplumun moral ve umut kaynağı oluyor." (K6)

5.9. Kriz Dönemlerinde Dini veya Manevi Liderlerin Toplum Üzerindeki Etkileri ve Bu Liderlerden Beklentileriniz Nelerdir?

Tablo 5.9. *Kriz Dönemlerinde Dini veya Manevi Liderlerin Toplum Üzerindeki Etkileri ve Bu Liderlerden Beklentileriniz Nelerdir? Sorusuna Ait Görüşler*

Tema	Frekans	Yüzde (%)	Katılımcılar
Rehberlik ve öğüt	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Moral ve umut	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Dayanışma ve yardımlaşma	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Toplumunu bir arada tutma	5	83.3	K1, K2, K3, K4, K5
Yardım organizasyonları	4	66.7	K2, K3, K4, K6
Krizle başa çıkma	4	66.7	K1, K2, K3, K6
Vaaz ve sohbetler	3	50	K1, K3, K4
Toplumsal destek	3	50	K2, K4, K5

Yapılan mülakatların içerik analizi, kriz dönemlerinde dini ve manevi liderlerin toplum üzerindeki etkisinin büyük olduğunu göstermektedir. Katılımcıların tamamı, manevi liderlerin rehberlik ve öğütlerinin, moral ve umut sağladığını belirtmiştir. Dayanışma ve yardımlaşma temaları, tüm katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Toplumunu bir arada tutma ve yardım organizasyonlarına öncülük etme gibi beklentiler, birçok katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Manevi liderlerin, krizle başa çıkmada insanlara rehberlik etmesi, toplumun dayanıklılığını artırmaktadır. Vaaz ve manevi sohbetler, katılımcılara moral vermekte ve toplumsal destek sağlamaktadır. Genel olarak, kriz dönemlerinde dini ve manevi liderlerin, toplumun moralini yüksek tutmada, dayanışmayı teşvik etmede ve rehberlik sağlamada önemli bir rol oynadığı açıkça görülmektedir.

"Bu dönemde insanlar, yaşadıkları belirsizlik ve stresle başa çıkmak için manevi rehberliğe daha çok ihtiyaç duyuyorlar. Dini liderlerin verdikleri vaazlar ve sohbetler, topluma moral ve umut aşıyor. Özellikle, kriz anlarında doğru yolu bulmamıza yardımcı olacak rehberlik ve öğütler bekliyoruz. Dini liderlerin aynı zamanda toplumun dayanışma ve yardımlaşma içinde olmasını teşvik etmeleri de çok önemli. Onlardan, toplumu bir arada tutacak ve güçlendirecek liderlik göstermelerini bekliyorum." (K1)

"İnsanlara moral ve umut veriyor. Özellikle, kriz anlarında manevi liderlerin verdiği öğütler, doğru kararlar almamızda bize yol gösteriyor. Onlardan beklentim, toplumu bir arada tutacak ve dayanışmayı teşvik edecek çalışmalar yapmaları. Ayrıca, ihtiyaç sahiplerine yardım organizasyonları düzenlemeleri ve topluma manevi destek sağlamaları da çok önemli. Dini

liderlerden, kriz dönemlerinde topluma rehberlik etmelerini ve moral vermelerini bekliyorum."
(K2)

"Ekonomik kriz dönemlerinde manevi liderlerin toplum üzerindeki etkisi yadsınamaz. Bu dönemde insanların rehberliğe ve manevi desteğe daha çok ihtiyaç duyduğunu gözlemliyorum. Manevi liderlerin verdiği vaazlar ve manevi sohbetler, topluma büyük bir moral ve umut kaynağı oluyor. Onlardan beklentim, insanlara rehberlik ederek krizle başa çıkmalarına yardımcı olmaları ve dayanışmayı teşvik etmeleri. Ayrıca, manevi liderlerin toplumsal yardımlaşma ve destek organizasyonlarına öncülük etmeleri, kriz dönemlerinde toplumun daha güçlü ve dayanıklı olmasını sağlar." **(K3)**

"Liderlerin rehberliği, insanlara moral ve umut veriyor. Onlardan beklentim, toplumun moralini yüksek tutacak vaazlar ve sohbetler düzenlemeleri. Ayrıca, toplumu bir arada tutacak ve dayanışmayı teşvik edecek çalışmalar yapmaları da çok önemli. Dini liderlerin, özellikle kriz anlarında topluma rehberlik etmeleri ve ihtiyaç sahiplerine yardım organizasyonları düzenlemeleri bekleniyor. Manevi liderlerin toplum üzerindeki etkisi, kriz dönemlerinde çok daha belirgin hale geliyor." **(K4)**

"Manevi liderlerin toplum üzerindeki etkisi çok büyük. Bu dönemde onların rehberliği, insanlara moral ve umut veriyor. Manevi liderlerin verdiği öğütler, doğru kararlar almamızda bize yol gösteriyor. Onlardan beklentim, toplumu bir arada tutacak ve dayanışmayı teşvik edecek çalışmalar yapmaları. Ayrıca, ihtiyaç sahiplerine yardım organizasyonları düzenlemeleri ve topluma manevi destek sağlamaları da çok önemli. Dini liderlerden, kriz dönemlerinde topluma rehberlik etmelerini ve moral vermelerini bekliyorum." **(K5)**

"Bu dönemde insanlar, yaşadıkları belirsizlik ve stresle başa çıkmak için manevi rehberliğe daha çok ihtiyaç duyuyorlar. Dini liderlerin verdikleri vaazlar ve sohbetler, topluma moral ve umut aşıyor. Özellikle, kriz anlarında doğru yolu bulmamıza yardımcı olacak rehberlik ve öğütler bekliyoruz. Dini liderlerin aynı zamanda toplumun dayanışma ve yardımlaşma içinde olmasını teşvik etmeleri de çok önemli. Onlardan, toplumu bir arada tutacak ve güçlendirecek liderlik göstermelerini bekliyorum." **(K6)**

5.10. Ekonomik Krizlerin Uzun Vadeli Sonuçları Düşünüldüğünde, Toplumun Dini veya Manevi Değerlere Olan Bakış Açısında Nasıl Bir Değişim Gözlemleyebiliriz?

Tablo 5.10. *Ekonomik Krizlerin Uzun Vadeli Sonuçları Düşünüldüğünde, Toplumun Dini veya Manevi Değerlere Olan Bakış Açısında Nasıl Bir Değişim Gözlemleyebiliriz? Sorusuna ait Görüşler*

Tema	Frekans	Yüzde (%)	Katılımcılar
Manevi değerlere yönelim	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Kalıcı manevi alışkanlıklar	6	100	K1, K2, K3, K4, K5, K6
Dayanışma ve yardımlaşma	5	83.3	K1, K2, K3, K4, K5
Manevi liderlerin rehberliği	5	83.3	K1, K2, K3, K5, K6
Toplumsal bağlılık ve güçlenme	4	66.7	K1, K2, K4, K6
İbadet ve manevi uygulamalara katılım	4	66.7	K1, K3, K4, K5

Mülakatların içerik analizi, ekonomik krizlerin uzun vadeli sonuçları düşünülürken toplumun dini ve manevi değerlere olan bakış açısında önemli değişimler yaşanacağını ortaya koymaktadır. Katılımcıların tamamı, kriz dönemlerinde manevi değerlere yönelimin arttığını ve bu süreçte kazanılan manevi alışkanlıkların kalıcı hale gelebileceğini ifade etmiştir. Dayanışma ve yardımlaşma temaları, manevi liderlerin rehberliği ile birlikte toplumun manevi değerlerle daha da güçleneceğini vurgulamaktadır. Toplumsal bağlılık ve maneviyata yönelik katılımın artacağı, manevi değerlerin toplumsal dayanışmayı ve birlikteliği pekiştireceği öne çıkmaktadır. Genel olarak, ekonomik krizlerin toplumun dini ve manevi değerlere olan ilgisini artırdığı ve bu değerlerin toplumsal dayanışmayı güçlendirdiği açıkça görülmektedir.

"Ekonomik krizlerin uzun vadeli etkilerini düşündüğümde, toplumun dini ve manevi değerlere olan ilgisinin artacağını düşünüyorum. Bu dönemde insanlar, yaşadıkları belirsizlik ve stresle başa çıkmak için manevi değerlere daha çok sarıldılar. Kriz bittiğinde bile, bu alışkanlıkların kalıcı olacağını düşünüyorum. Özellikle ibadetlere katılım ve manevi sohbetlere ilgi devam edebilir. Toplum, bu değerler sayesinde daha dayanışma içinde olabilir." (K1)

"Bana göre, ekonomik krizlerin uzun vadeli sonuçları, insanların manevi değerlere bakış açısını derinden etkileyebilir. Kriz sırasında insanlar ve manevi liderlerin rehberliğiyle rahatlama arayışına girdiler. Bu süreçte edinilen alışkanlıklar ve değerler kalıcı olabilir. Özellikle manevi rehberlik ve toplulukların desteği, insanların manevi değerlere daha sıkı sarılmasına yol açabilir." (K2)

"Toplumda ekonomik krizlerin ardından dini ve manevi değerlere yönelimin artacağını düşünüyorum. Bu süreçte kazanılan manevi alışkanlıklar kalıcı hale gelebilir. Kriz dönemlerinde dini liderlerin etkisi ve toplulukların dayanışması, uzun vadede insanların manevi değerlere olan bağlılığını artırabilir. Manevi sohbetler ve ibadetlerin önemi daha da belirginleşir." (K3)

"Ekonomik krizler sonrasında insanların manevi değerlere olan ilgisinin artacağını gözlemliyorum. Kriz zamanlarında yaşanan belirsizlik ve stres, insanların manevi rehberlik arayışına girmesine neden oldu. Bu dönemde edinilen manevi alışkanlıklar, kriz sonrasında da devam edebilir. Toplumda manevi değerler daha fazla önem kazanabilir ve insanlar bu değerlere daha sıkı sarılabilir." (K4)

"Uzun vadede ekonomik krizlerin toplumun dini ve manevi değerlere olan bakış açısını değiştireceğine inanıyorum. Kriz dönemlerinde insanlar daha fazla ibadet etmeye başladılar. Bu alışkanlıklar, kriz sonrasında da sürebilir. Manevi liderlerin rehberliği ve toplulukların dayanışması, insanların manevi değerlere olan bağlılığını güçlendirebilir." (K5)

"Ekonomik krizlerin uzun vadeli etkileri, toplumun manevi değerlere olan ilgisini artırabilir. İnsanlar, kriz dönemlerinde dini ve manevi değerlere daha çok yöneliyorlar. Bu süreçte kazanılan manevi alışkanlıklar, uzun vadede kalıcı hale gelebilir. Toplumda manevi değerlere olan bağlılık artabilir ve bu da toplumsal dayanışmayı güçlendirebilir." (K6)

SONUÇ

Bu çalışmada, ekonomik kriz dönemlerinde toplumun manevi ve dini değerlere olan tutumları ve bu değerlere yönelimin krizle başa çıkmadaki rolü incelenmiştir. Ankara’da yaşayan 6 katılımcı ile yapılan mülakatlar sonucunda elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Mülakatlar sırasında katılımcılar, ekonomik krizlerin manevi ve dini inançlarına olan etkilerini çeşitli şekillerde ifade etmişlerdir. Bir katılımcı, ekonomik kriz sırasında dini inançlarında belirgin bir güçlenme yaşadığını ve ibadetlerin kendisine huzur ve sükûnet sağladığını belirtmiştir. Bir başka katılımcı ise manevi liderlerin rehberliğinin kriz dönemlerinde önemli bir destek kaynağı olduğunu ve bu liderlerin verdiği öğütlerin moral ve cesaret sağladığını ifade etmiştir. Ayrıca, toplu ibadetlerin ve dini topluluklarla bir araya gelmenin bireyler arasında sosyal destek sağladığı ve moral verdiği gözlemlenmiştir. Bu bulgular, ekonomik kriz dönemlerinde manevi ve dini değerlere yönelimin bireylerin krizle başa çıkma süreçlerine önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Araştırmanın sonuçları, ekonomik krizlerin bireylerin manevi ve dini değerlere yönelimini artırdığını ve bu yönelimin bireylerin krizle başa çıkma süreçlerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Ekonomik kriz dönemlerinde bireylerin manevi ve dini değerlere olan ilgisinin arttığı gözlemlenmiştir. Katılımcılar, kriz dönemlerinde belirsizlik ve stresin arttığını, bu durumla başa çıkmak için manevi sığınaklar aradıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle dua etmek, ibadetlere katılmak ve dini metinleri okumak gibi manevi pratiklerin, bireylere ruhsal huzur sağladığı belirtilmiştir. Manevi ve dini değerlere yönelimin, bireylerin kriz dönemlerindeki psikolojik dayanıklılığını artırdığı ve stresle başa çıkmalarını kolaylaştırdığı görülmüştür. Araştırma sonuçları, manevi ve dini uygulamaların bireylerin ruhsal sağlıkları üzerinde olumlu etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Katılımcılar, manevi pratiklerin stres ve kaygılarını azalttığını, içsel bir huzur ve denge sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca, manevi değerlere yönelimin, bireylere moral ve umut verdiği, bu sayede krizle başa çıkmada daha sabırlı ve dirençli oldukları gözlemlenmiştir. Manevi ve dini uygulamalar, bireylerin ekonomik kriz dönemlerinde ruhsal sağlıklarını korumalarına yardımcı olmaktadır. Araştırma, ekonomik kriz dönemlerinde dini toplulukların ve manevi liderlerin toplumsal dayanışmayı güçlendirdiğini göstermektedir. Katılımcılar, dini topluluklarla bir araya gelmenin, yalnız olmadıklarını hissetmelerine ve moral bulmalarına yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir. Manevi liderlerin rehberliği ve verdiği öğütler, bireylere kriz anlarında doğru kararlar almaları konusunda yol göstermektedir. Dini topluluklar ve manevi liderler, kriz dönemlerinde bireylerin sosyal destek ağlarını güçlendirmekte ve toplumsal dayanışmayı artırmaktadır. Kriz dönemlerinde manevi ve dini ritüellerin bireyler için

büyük bir öneme sahip olduğu görülmüştür. Katılımcılar, bu tür ritüellerin günlük yaşamın stresinden uzaklaşmalarına ve ruhsal dengeyi korumalarına yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Manevi ve dini uygulamalar, bireylerin kriz anlarında içsel bir güç bulmalarına ve zorluklarla başa çıkmalarına destek olmaktadır. Ayrıca, toplu ibadetlerin ve manevi sohbetlerin, sosyal destek sağladığı ve moral verdiği gözlemlenmiştir. Araştırma sonuçları, ekonomik kriz dönemlerinde aile ve toplum içinde manevi dayanışmanın arttığını göstermektedir. Katılımcılar, kriz dönemlerinde aileleri ve topluluklarıyla daha fazla manevi bağ kurduklarını ve bu bağların krizle başa çıkmada önemli bir destek kaynağı olduğunu ifade etmişlerdir. Aile içi dayanışma ve manevi destek, bireylerin kriz dönemlerinde psikolojik olarak daha güçlü olmalarına ve zorluklarla daha etkili bir şekilde başa çıkmalarına yardımcı olmaktadır. Manevi liderlerin, ekonomik kriz dönemlerinde bireylerin manevi ihtiyaçlarını karşılamak ve onlara rehberlik etmek konusunda önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Katılımcılar, manevi liderlerin verdiği vaazlar ve öğütlerin, onlara moral ve cesaret verdiğini belirtmişlerdir. Manevi liderler, kriz dönemlerinde bireylere rehberlik ederek, doğru kararlar almalarına ve umutlarını kaybetmemelerine yardımcı olmaktadır. Bu liderlerin rehberliği, bireylerin krizle başa çıkma becerilerini artırmaktadır. Ekonomik krizlerin uzun vadeli etkileri düşünüldüğünde, toplumun dini ve manevi değerlere olan bakış açısında önemli değişimler gözlemlenebilir. Araştırma sonuçları, ekonomik krizlerin bireylerin manevi ve dini değerlere olan bağlılıklarını artırdığını ve bu değerlerin toplum genelinde daha fazla önem kazandığını göstermektedir. Kriz dönemlerinde artan manevi yönelim, uzun vadede bireylerin ve toplumun manevi ve dini değerlere daha sıkı sarılmasına neden olabilir. Bu araştırmanın sonuçları, ekonomik kriz dönemlerinde manevi ve dini değerlere yönelimin bireylerin psikolojik dayanıklılığını artırdığını ve toplumsal dayanışmayı güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Manevi ve dini uygulamalar, bireylere moral, umut ve içsel huzur sağlarken, dini topluluklar ve manevi liderler sosyal destek ve rehberlik sunmaktadır. Bu bulgular, ekonomik kriz dönemlerinde manevi ve dini değerlere olan yönelimin, bireylerin ve toplumun krizle başa çıkma becerilerini artırmada önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Atila, Muhammet ve Süha Çelikkaya. “Ekonomik Krizlerin Toplumsal İzdüşümü: Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlerin İşsizlik, Suç ve İntihara Yansımaları.” *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi* 11/26 (2020): 245-258.
- Ayla, Dilara vd. "Ekonomik Krizlerin Sosyal Etkileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama (1980-2016)." *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 33, no. 2 (2019): 415-428.
- Bilgen, Hakkı Barış. *Ekonomik Kriz, Türkiye’de Yaşanan Krizler ve Çalışma Hayatına Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, 2020.
- Darıcan, Mehmet Fatih. “Ekonomik Krizler ve Türkiye.” *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi* 5, no. 17 (2013): 39-46.
- Düzgüner, Sevde. *Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Arka Planı: Din ve Maneviyat*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020.
- Güven, İbrahim Furkan. “Türkiye’de Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Alanında Yapılan Tezler (2018-2019) Üzerine Değerlendirmeler.” *Yıl 2020*, 1, no. 1 (30 Haziran 2020): 119-157.
- Koç ve Nuri Tınaz, 238-251. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016.
- Yenen, İlker. “Türkiye’de Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir Çalışma.” *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi (DEUIFD)* 46 (2017): 157-219.
- Koç, Mustafa. “Türkiye’deki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları Bağlamında ‘II. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi’ (2018) Üzerine Bibliyometrik Analizler.” *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 2 (2020): 29-96.
- Peçenek, M. Arzu. “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik I-II.” *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 3, no. 1 (2019): 104-113.
- Söylev, Ömer Faruk. “Gençleri Dine Yaklaştıran ve Dinden Uzaklaştıran Sosyal Sebepler.” *Diyanet İlmi Dergi* 36, no. 4 (2010): 31-45.
- Topuz, İlhan. “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinde Temel Nitelik ve Yeterlilikler.” *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, cilt 1. Editörler: Ali Ayten, Mustafa Yılmaz, Bora. “Ekonomik Kriz Dönemlerinde Manevi Destek Arayışları ve Dini Rehberlik.” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22, no. 3 (2019): 45-62.